

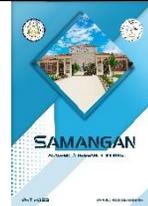

Samangan Scientific and Research Journal

<https://researchsparker.edu.af/index.php/SARJ>

DOI: 10.64226/sarj.v2i02.23

e-ISSN:3105-1715

Examination of the Impact of Government Expenditures on Economic Growth in Afghanistan Using the ARDL Model

Mohammad Aamer Mohammadi^{1*}, Sayed Mohammad Monir Ansari¹

¹Department, Faculty of Economics, Samangan Higher Education Institute

*Corresponding Author: m.aamer.mohammadi@gmail.com

Cite this study:

Mohammadi, M. A. & Ansari, S. M. M. (2024). Examination of the Impact of Government Expenditures on Economic Growth in Afghanistan Using the ARDL Model, Samangan Academic and Research Journal, 2(2), 237-250.

Keywords

Afghanistan, economic growth, government expenditure, household expenditures, savings.

Research

Received:

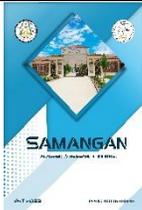
Revised:

Accepted:

Published:

Abstract

Government expenditure, as a tool for state intervention in the economy, can significantly influence economic growth. The examination of the relationship between economic growth and government expenditure is considered one of the important economic issues, which is the focus of this research. The aim of this study is to investigate the effect of government public spending on economic growth. The data utilized are annual time series, covering the period from 1998 to 2022. The analysis of the data has been conducted using the ARDL model and the bounds cointegration test to explore both long-term and short-term relationships among the variables. The diagnostic tests of the model include assessments of heteroskedasticity, autocorrelation, stationarity of the variables, and stability tests of the model. The findings indicate that government expenditure has a positive and statistically significant effect on economic growth at a 5% significance level. Furthermore, the long-term relationships between government expenditure and economic growth are confirmed. Household savings and expenditures also have a positive and statistically significant impact on Afghanistan's economic growth at a 5% significance level. Consequently, it is recommended that public government expenditure, particularly investment expenditure, be increased, and planning for the enhancement of savings should also be considered.

مجله علمی-تحقیقی سمنگان

<https://researchsparker.edu.af/index.php/SARJ>

DOI: 10.64226/sarj.v2i02.23

e-ISSN:3105-1715

بررسی اثر مخارج دولتی بر رشد اقتصادی افغانستان با استفاده از مدل ARDL

پوهنیار محمد عامر محمدی^{۱*} و پوهنیار سید محمد منیر انصاری^۱^۱ دبیارتمنت مالی و بانکی، پوهنځی اقتصاد، مؤسسه تحصیلات عالی سمنگان* نویسنده مسؤل: m.aamer.mohammadi@gmail.com

محمد، م. ع. و انصاری، س. م. م. (۱۴۰۳). بررسی اثر مخارج دولتی بر رشد اقتصادی افغانستان با استفاده از مدل ARDL. (۲) ۲۳۷-۲۵۰.

مرجع دهی:

چکیده

مخارج دولت به عنوان ابزاری برای دخالت دولت در اقتصاد می تواند بر رشد اقتصادی تأثیرگذار باشد. بررسی روابط بین رشد اقتصادی و مخارج دولت یکی از موضوعات مهم اقتصادی به شمار می آید که موضوع این تحقیق است. هدف این پژوهش بررسی اثر مخارج عمومی دولت بر رشد اقتصادی است. داده ها از نوع سری زمانی سالانه بوده و دوره زمانی ۱۹۸۹ تا ۲۰۲۲ را پوشش می دهد. تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از مدل ARDL و آزمون هم جمعیتی باندز برای بررسی روابط بلندمدت و کوتاه مدت بین متغیرها انجام شده است. آزمون های نقض فروض مدل شامل بررسی ناهمسانی واریانس، خودهمبستگی، ایستایی متغیرها و آزمون های پایداری مدل نیز صورت گرفته است. یافته ها نشان می دهد که مخارج دولتی با سطح خطای ۵ درصد اثر مثبت و معنی داری بر رشد اقتصادی دارد. همچنین روابط بلندمدت بین مخارج دولتی و رشد اقتصادی تأیید می شود. پس اندازها و مخارج خانوارها نیز با سطح خطای ۵ درصد اثر مثبت و معنی داری بر رشد اقتصادی افغانستان دارند. در نتیجه، پیشنهاد می شود که مخارج عمومی دولت، به ویژه مخارج سرمایه گذاری، افزایش یابد و همچنین برنامه ریزی برای افزایش پس اندازها مدنظر قرار گیرد.

کلمات کلیدی

افغانستان، پس اندازها، رشد اقتصادی، مخارج دولت، مخارج خانوارها.

مقدمه

رشد اقتصادی یکی از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه اقتصادی به حساب می‌آید و عبارت است از افزایش کمی، دوام‌دار و بلندمدت در میزان تولید یا درآمد سرانه یک کشور در دوره زمانی مشخص (تقوی و پهلوانی، ۱۳۹۷). در این راستا، اکثر کشورها از مخارج دولت به منظور دستیابی به اهداف اقتصادی بهره‌برداری می‌کنند (سجادی و رحمت‌زاده، ۱۳۹۵). تحقیقات تجربی در زمینه رشد اقتصادی، عوامل مؤثر بر رشد را شناسایی می‌کند و یکی از عوامل کلیدی در این حوزه مخارج دولت است. مطالعات متعددی در این خصوص در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه انجام شده است (کمیجانی و نظری، ۱۳۸۸) و این موضوع دارای رویکردهای گوناگونی است (پورفرج، ۱۳۸۳).

یکی از مسائل مورد بحث در حوزه اقتصاد بخش عمومی، چگونگی ارتباط بین میزان مداخله دولت در اقتصاد و رشد اقتصادی است. مخارج دولتی به عنوان یکی از ابزارهای مداخله دولت می‌تواند تأثیرات قابل توجهی بر رشد اقتصادی داشته باشد (احمدی و قویدل دوست کوئی، ۲۰۲۲). این دو موضوع همواره باعث مجادله در مطالعات تجربی و نظری در حوزه اقتصاد شده است (سوری و ابراهیمی، ۱۳۹۰). با گذر زمان، دیدگاه‌های متفاوتی در مورد نقش فعالیت‌ها و مخارج دولت بر رشد اقتصادی بوجود آمده است که به طور کلی به دو نظریه تقسیم می‌شود. نخست، گروهی بر نقش مثبت دولت در ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی، محافظت از محیط‌زیست و گسترش سرمایه انسانی تأکید دارند و این نقش را در رشد اقتصادی مهم و تعیین‌کننده می‌دانند. در مقابل، گروه دیگر معتقدند که فعالیت دولت تأثیر ناچیزی بر رشد اقتصادی دارد و حتی ممکن است اثر منفی بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی بگذارد (عرب‌مازار، ۱۳۸۹). در مواقعی که مخارج دولت به رفع اثرات جانبی، انحصارها و مسائل مربوط به کالاهای عمومی اختصاص یابد، می‌تواند به تقویت رشد اقتصادی کمک کند (سعدی و عریانی، ۱۳۸۸).

برخی نیز تأثیر سیاست‌های دولتی را که جهت‌دهنده مخارج دولتی است، سطحی دانسته و عقیده دارند که این سیاست‌ها در کوتاه‌مدت باعث رشد اقتصادی می‌شود، اما در بلندمدت رشد اقتصادی به حالت اولیه خود بازمی‌گردد (شریفی رنانی و صفائی شکیب، ۱۳۸۸). به نظر اقتصاددانان، حضور و فعالیت دولت در حوزه اقتصاد در شرایطی مانند رکود اقتصادی ضروری است و در برخی موارد ممکن است مشکلاتی برای رشد اقتصادی ایجاد کند. بنابراین، می‌توان ادعا کرد که مخارج دولت نمایانگر مجموعه فعالیت‌هایی است که به منظور دستیابی به رشد اقتصادی صورت می‌گیرد و سطح این مخارج نشان‌دهنده حجم فعالیت‌های دولت است که همواره مورد توجه اقتصاددانان بوده است (سوری و کیهانی حکمت، ۱۳۸۲). دولت با انجام فعالیت‌ها و وظایف کارآمد می‌تواند نقش مهمی در توسعه اقتصادی و اجتماعی

جامعه ایفا کند و در صورت مداخله نادرست در اقتصاد، ممکن است منجر به تخصیص ناکارآمد منابع عمومی شود (کمبخانی و هژبرکیانی، ۱۳۹۳).

ابعاد مختلف رشد اقتصادی افغانستان در مقالات مختلف مورد بررسی قرار گرفته است؛ از جمله تأثیر شاخص‌های سلامت سرمایه انسانی بر رشد اقتصادی افغانستان و کشورهای جنوب آسیا در بازه زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۹ (مسکین‌یار، ۱۴۰۲)، نقش سکتور زراعت در توسعه اقتصادی (فاضلی و همکاران، ۱۴۰۲)، تأثیر کمک‌های خارجی بر رشد اقتصادی افغانستان (ایوبی، ۱۴۰۲)، و بررسی نقش صادرات در رشد اقتصادی افغانستان (محمدی و انصاری، ۱۴۰۲). با این حال، در جستجوهای مکرر نتوانستم مقالات مرتبطی را در خصوص تأثیر مخارج دولت بر رشد اقتصادی افغانستان پیدا کنم. افغانستان که از جمله کشورهای توسعه‌نیافته به‌شمار می‌آید، نیازمند بررسی دقیق اثرات مخارج دولت بر رشد اقتصادی است. بنابراین، این تحقیق به بررسی تأثیر مخارج دولت بر رشد اقتصادی افغانستان می‌پردازد.

این تحقیق به‌منظور بررسی اثر مخارج دولتی بر رشد اقتصادی افغانستان انجام شده است. در ادامه به چند پیشینه در ارتباط به موضوع تحقیق پرداخته می‌شود.

گیتانا و همکاران (۲۰۱۷) مقاله‌ای تحت عنوان "مخارج دولت و رشد اقتصادی در کشورهای اتحادیه اروپا" با هدف بررسی رابطه بین هزینه‌های دولت و رشد اقتصادی انجام داده‌اند. این تحقیق با استفاده از روش چندمرحله‌ای، از تحلیل توصیفی آغاز و به آزمون علیت گرنجر پایان یافته است. نتایج نشان می‌دهد که در هشت کشور اتحادیه اروپا، رابطه معنی‌داری میان هزینه‌های دولت و رشد اقتصادی وجود دارد.

کانونا و سلو (۲۰۱۶) تحقیق دیگری تحت عنوان "مخارج دولت و رشد اقتصادی: مطالعه موردی لیسوتو" انجام داده‌اند که بازه زمانی ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۲ را دربرمی‌گیرد و از روش ARDL برای تخمین استفاده شده است. یافته‌ها حاکی از موجودیت رابطه بلندمدت میان رشد اقتصادی و مخارج دولتی در لیسوتو می‌باشد.

سلمانی (۲۰۰۹) تحقیقی را با عنوان "بررسی اثر مخارج بهداشتی دولت بر رشد اقتصادی ایران" با استفاده از روش اقتصادسنجی خودرگرسیون با وقفه‌های توزیع شونده (ARDL) در دوره زمانی ۱۳۵۰ تا ۱۳۸۱ انجام داده است. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که مخارج بهداشتی دولت در درازمدت اثر مثبت و معنی‌داری بر رشد اقتصادی ایران دارد و همچنین رابطه همگرایی میان مخارج بهداشتی دولت و رشد اقتصادی را تأیید می‌کند.

گسگری و اقبالی (۱۳۸۶) در پژوهشی تحت عنوان "مخارج دولت و رشد اقتصادی در ایران" با الهام از مقاله کروستی و روبینی و با استفاده از تابع کاب-داگلاس، به بررسی اثر مخارج دولت بر رشد

اقتصادی در ایران طی سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۵۲ پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش بیانگر آن است که مخارج دولت، چه به صورت مصرفی و چه به صورت سرمایه‌ای، تأثیر مثبتی بر رشد اقتصادی دارد. رافعی و صیادی (۱۳۹۷) در تحقیق تحت عنوان "سیاست مالی دولت و رفاه اجتماعی در ایران" با تأکید بر شاخص آمارتیا سن و با استفاده از روش ARDL کرانه‌ها، رابطه کوتاه‌مدت و بلندمدت مخارج عادی و انکشافی با رفاه اجتماعی را در بازه زمانی ۱۳۵۰ تا ۱۳۹۳ بررسی نموده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که به‌طور نسبی در کوتاه‌مدت، مخارج عادی دولت با رفاه اقتصادی رابطه معکوس و مخارج انکشافی با رشد اقتصادی رابطه مستقیم دارد، اما در بلندمدت، مخارج عادی با رفاه اجتماعی رابطه معکوس دارد.

روش تحقیق

این تحقیق که اثر مخارج دولت را بر رشد اقتصادی افغانستان مورد ارزیابی قرار می‌دهد، از نظر هدف کاربردی و از لحاظ روش استنباطی است. داده‌های تحقیق از نوع سری زمانی بوده و محدوده زمانی ۳۴ سال، از سال ۱۹۸۹ تا ۲۰۲۲ را شامل می‌شود که از مرکز آموزش و تحقیق، آماری، اقتصادی و اجتماعی کشورهای اسلامی (SESRIC) به‌دست آمده است.

مدل تجزیه و تحلیل داده‌ها پس از بررسی ایستایی متغیرهای تحقیق انتخاب شده است. در این بررسی، دو متغیر در سطح ایستا و دو متغیر دیگر در تفاضل مرتبه اول ایستا گردیده‌اند و بر اساس این موارد، مدل مناسب، مدل خودرگرسیون با وقفه‌های توزیعی (Autoregressive Distributed Lag یا ARDL) انتخاب شده است. این مدل یک روش اقتصادسنجی برای تجزیه و تحلیل روابط بلندمدت و کوتاه‌مدت بین متغیرها می‌باشد.

مبنای نظری انتخاب مدل ARDL بر پایه تحقیقات قبلی است که از این مدل استفاده کرده‌اند، مانند نیکولاس (۲۰۱۵)، اموسا و اوین لولا (۲۰۱۸)، و ایگبیتوند و فاسانیا (۲۰۱۳). محققان مذکور در تحقیقات خود در رابطه با بررسی اثر مخارج دولت و رشد اقتصادی از روش ARDL بهره‌برده‌اند. تابع اصلی مدل به‌صورت زیر خواهد بود:

$$Y_t = \alpha + \beta_1 Y_{t-1} + \beta_2 X_t + \beta_3 X_{t-1} + \dots + \epsilon_t \quad (1)$$

برای بررسی ایستایی متغیرهای تحقیق و پس‌ماندهای مدل، از آزمون دیکی فولر تعمیم‌یافته (ADF) استفاده شده است. همچنین، آزمون‌های تشخیصی برای ارزیابی دقت و کیفیت مدل انتخاب شده انجام شده که شامل موارد زیر است:

آزمون ناهمسانی واریانس (Breusch-Pagan-Godfrey, Harvey)

آزمون خودهمبستگی جملات اخلاص (Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test)

آزمون تصریح درست مدل (Ramsey RESET Test)

آزمون شکست ساختاری (CUSUM Test) و آزمون نرمال بودن پس مانده‌های مدل؛

تابع تحقیق و سایر آزمون‌های تشخیصی در نرم‌افزار ایویوز ۱۳ اجرا شده‌اند.

متغیرهای تحقیق شامل موارد زیر است:

متغیر لوگاریتم تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۲۰۱۵ (LNGDP)

لوگاریتم مخارج هزینه‌های عمومی دولت به قیمت ثابت سال ۲۰۱۵ (LNGO_EXPE)

لوگاریتم مخارج عمومی خانوارها به قیمت ثابت سال ۲۰۱۵ (LNHOUSING_EXPE)

پس‌اندازهای عمومی به قیمت ثابت سال ۲۰۱۵ (LNSAVING)

تمامی ارقام به صورت سالانه و به دلار آمریکا محاسبه شده‌اند.

نتایج (یافته‌های تحقیق)

این تحقیق به بررسی اثر مخارج دولت بر رشد اقتصادی افغانستان از سال ۱۹۸۹ تا ۲۰۲۲ پرداخته و همچنین اثر متغیرهای مخارج خانوارها و پس‌اندازها را بر رشد اقتصادی مورد تحلیل قرار داده است. در این راستا، از مدل خودرگرسیون با وقفه‌های توزیعی (ARDL) برای بررسی روابط کوتاه‌مدت و بلندمدت بین متغیرها استفاده شده است. قبل از تخمین مدل اصلی، به بررسی ایستایی متغیرهای تحقیق پرداخته‌ایم که نتایج آن در جدول شماره (۱) گزارش شده است.

جدول ۱ نتایج آزمون دیکی فولر تعمیم یافته

Variable	Level			First Difference			Order of Integration
	Intercept	Trend & Intercept	N	Intercept	Trend & Intercept	N	
<i>lngdp</i>	- ۴.۰۲	-۴.۲۴	۳.۳۱** *	I (0)
<i>lngo_e</i>	- ۱.۰۱۲	-۱.۰۴	0. 891	- ۴.۱۷	- ۴.۵۲	- ۴.۷۰* **	I (1)
<i>lnhou_</i>	- ۰.۲۵	-۱.۰۷	0. 07	- ۴.۲۳	- ۴.۳۱	- ۴.۷۵* **	I (1)
<i>lnsavi</i>	- ۲.۵۴	-۳.۹۷	۳.۸۵** *	I (0)
<i>res</i>	- ۴.۳۱	-۴.۱۱	- ۵.۵۳** *	I (0)

Note: The numbers in the brackets are t-statistic. *** $p < 0.01$; ** $p < 0.05$.

در جدول شماره (۱) دیده می‌شود که لوگاریتم تولید ناخالص داخلی به‌عنوان متغیر وابسته و لوگاریتم پس اندازه‌ها به‌عنوان متغیر مستقل در سطح با در نظر داشت خطای ۵ درصد معنی‌دار اند. لوگاریتم مخارج دولتی و مخارج خانوارها در سطح ایستا نبوده و با تفاضل مرتبه اول ایستایی آن‌ها با در نظر گرفتن خطای ۵ درصد ایستا اند. قابل ذکر است که بعد از تخمین زدن مدل تحقیق باقیمانده‌ها به‌عنوان یک متغیر ذخیره شده و ایستایی آن مورد بررسی قرار گرفت که نتیجه آن بیانگر ایستایی در سطح است.

جدول ۲ نتایج آزمون کرانه‌های مدل ARDL

F-Statistic	Level of significant	Lower bound I (0)	Upper bound I (1)	Remarks
۵.۵۵۶	1% level	3.15	4.43	Conclusive
	5% level	2.45	3.61	
	10% level	2.12	3.23	

به‌رویت جدول شماره (۲) روابط بلندمدت بین متغیرهای مستقل و وابسته توسط آزمون کرانه‌ها (bounds) مورد بررسی قرار گرفته است، که نشان دهنده موجودیت روابط بلند مدت بین متغیرها است و روابط بلند با خطای ۵ درصد در متغیرهای که در سطح ایستا اند و هم متغیرهای که در تفاضل مرتبه اول ایستا اند تائید می‌گردد. در ادامه مدل اصلی تحقیق با در نظر داشت تابع شماره (۱) مدل ARDL به شکل زیر تحریر گردیده است.

$$\text{LNGDP}_t = c + \text{LNGDP}_{t-1} + \text{LNGDP}_{t-2} + \text{LNGDP}_{t-3} + \text{LNGO_EXPE}_t + \text{LNGO_EXPE}_{t-1} + \text{LNGO_EXPE}_{t-2} + \text{LNGO_EXPE}_{t-3} + \text{LNHOUE_EXPE}_t + \text{LNHOUE_EXPE}_{t-1} + \text{LNHOUE_EXPE}_{t-2} + \text{LNHOUE_EXPE}_{t-3} + \text{LNSAVING}_t + \text{LNSAVING}_{1-1} + \text{LNSAVING}_{1-2} + \text{LNSAVING}_{1-3} + c$$

(۲)

در تابع شماره (۲) متغیر وابسته با سه وقفه به‌عنوان متغیر مستقل شامل تابع شده است و سه متغیر دیگر هر یک مخارج دولتی، مخارج خانوارها و پس‌اندازها نیز با سه وقفه وارد مدل شده‌اند. قابل یادآوری است که وقفه‌های بهینه توسط مدل و به‌صورت خودکار انتخاب شده است. نتایج برآورد مدل اصلی ARDL قرار زیر گزارش می‌گردد. قابل یادآوری است که وقفه‌ها به‌صورت خودکار در جریان رن نمودن مدل انتخاب شده‌اند.

جدول ۳ نتایج برآورد مدل ARDL

<i>Ln(GDP per Capita) is the dependent variable</i>			
Variables	Coefficient	Std. Error	t-statistics
			(3.484239)**
LNGDP(-1)	2.359	0.677055	*
LNGDP(-2)	-0.752	0.65359	(-1.15059)
LNGDP(-3)	-0.473	0.350625	(-1.35027)
LNGO_EXPE	0.078	0.021699	(۳.۶۱۱) ***
LNGO_EXPE(-1)	-0.152	0.04688	(-۳.۲۳۶) ***
LNGO_EXPE(-2)	0.062	0.027685	(۲.۲۳۶) **
LNGO_EXPE(-3)	0.020	0.02008	(۰.۹۸۱)
LNHOUE_EXPE	0.414	0.014523	(۲۸.۵۳۱) ***
LNHOUE_EXPE(-1)	-0.۹۸-	0.293941	(-3.3346) ***

Short run result

LNHOU_EXPE(-2)	0.381	0.307871	(۱.۲۳۶)
LNHOU_EXPE(-3)	0.111	0.157176	(۰.۷۰۵)
LNSAVING	0.515	0.009905	(۵۲.۰۰۴)***
LNSAVING(-1)	۱.۲۲۴-	0.340507	(-3.595)***
LNSAVING(-2)	0.312	0.326128	(0.95765)
LNSAVING(-3)	0.339	0.189282	(1.789662)
C	-.303	0.248791	(-1.21849)
COINTEQ	0.13357	0.017919	(7.4539)***
<i>F – Statistic = 29.3</i>			<i>Prob (F – Statistic) = 0.000</i>
<i>Adjusted R – Square = 0.98</i>			<i>DW = 1.85</i>

Note: The numbers in the brackets indicate the standard error of means.

***p<0.01; **p<0.05; *p<0.1

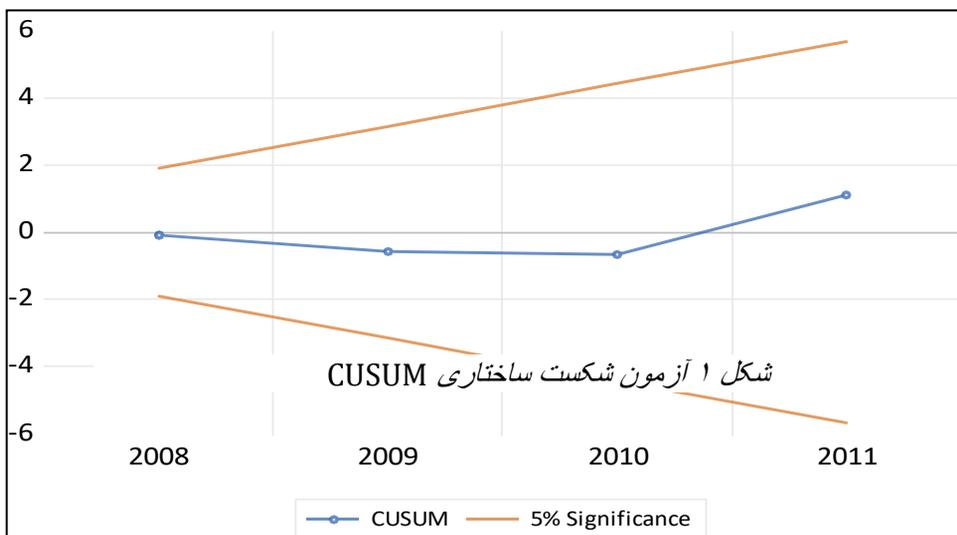
جدول شماره (۳) که خلاصه از برآورد تابع شماره (۲) است؛ نشان می‌دهد که تولید ناخالص داخلی با یک وقفه و با در نظر داشت خطای ۵ درصد اثر مثبت و معنی‌داری بر رشد اقتصادی دارد. مخارج دولت با ضریب ۰.۰۷ درصد اثر مثبت و معنی‌دار بر رشد اقتصادی دارد اما وقفه های مخارج دولت مختلف بوده یا یک وقفه اثر آن منفی و در دوسال وقفه اثر آن با خطای ۱۰ درصد مثبت ارزیابی شده است. مخارج مصرفی خانوارها با ضریب ۰.۴۱ درصد و خطای ۵ درصد اثر مثبت و معنی‌داری بر رشد تولید ناخالص داخلی دارد که نسبت به مخارج دولتی اثر آن بیش‌تر است. پس اندازه‌ها نیز با ضریب ۰.۵۱ درصد و خطای ۵ درصد اثر مثبت و معنی‌داری بر رشد اقتصادی دارد. متغیر (COINTEQ) که در این مدل به مفهوم تصحیح خطا است و بیانگر روابطه بلندمدت متغیرها است دیده می‌شود که در خطای ۵ درصد مثبت و معنی‌دار است و با ضریب ۱.۱۳ درصد در بلندمدت به طرف تعادل باز می‌گردد و خطاها تصحیح می‌شوند. آماره F نشان دهنده معنی‌داری کل مدل است و آماره F2 که توضیح دهنده‌گی متغیرهای مستقل را نشان می‌دهد در حد بالا و مطلوب قرار دارد.

برای بررسی صحت و دقت تخمین تابع (۲) از آزمون های تشخیصی یا نقض فرض استفاده شده است، که نتایج انجام آزمون ها در جدول شماره (۴) به‌گونه خلاصه گزارش می‌شود.

جدول ۴ نتایج آزمون های تشخیصی مدل ARDL

Tests	Statistics	P-Value
Serial Correlation LM test	$F=۸.85$	0.1011
Heteroscedasticity Breusch-Pagan-Godfrey test	$F= .392$	0.9171
Ramsey RESET Test	$F= ۱.045$	0.3812
Normality (Jarque-Bera) test	Jarque-Bera $= .8938$	0.6396

در جدول شماره (۴) که نتایج آزمون‌های تشخیصی (نقض فروض) برآورد مدل ARDL جا بجا شده، بیانگر اعتبار و کیفیت مناسب مدل است، ناهمسانی واریانس‌ها با سه آزمون مختلف بررسی گردیده که همسانی واریانس را تأیید می‌کند، آزمون خود همبستگی جملات جز اخلاص نیز نشان از عدم موجودیت خود همبستگی بین جملات جز اخلاص دارد همچنان آزمون رمزی برای بررسی تصریح درست مدل برآورد شده است که تصریح درست مدل را تأیید می‌کند. در ادامه شکست ساختاری مدل مورد بررسی قرار می‌گیرد.

شکل شماره (۱) که نتایج آزمون شکست ساختاری را نشان می‌دهد و از جمله روش‌های آماری برای بررسی پایداری مدل و شناسایی نقاط شکست ساختاری در داده‌ها است، دیده می‌شود که در داده‌ها شکست ساختاری وجود ندارد و داده‌ها در طول زمان از یک رویه مداوم برخوردار است.

مناقشه

بر اساس تجزیه و تحلیل داده‌ها، می‌توان نتیجه گرفت که مخارج دولت اثر مثبت و معنی‌داری بر رشد اقتصادی افغانستان دارد و روابط بلندمدت بین مخارج دولت و رشد اقتصادی نیز تأیید می‌گردد. این نتایج با یافته‌های سایر محققان همخوانی دارد. به‌عنوان مثال، گیتانا و همکاران (۲۰۱۷) در هشت کشور اروپایی، کانونا و سلو (۲۰۱۶) در لسوتو، سلمانی (۲۰۰۹) و گسگری و اقبالی (۱۳۸۶) در ایران، در تحقیقات نامبرده اثر مثبت و معنی‌دار مخارج دولت بر رشد اقتصادی و وجود روابط بلندمدت میان این دو متغیر را تأیید کرده‌اند که با یافته‌های ما مشابهت دارد.

قابل ذکر است که به‌جز تحقیق گیتانا و همکاران (۲۰۱۷)، که به روش چندمرحله‌ای و آزمون علیت گرنجر انجام شده است، سایر تحقیقات به روش ARDL صورت گرفته‌اند. بنابراین از نظر روش، این پژوهش شباهت زیادی به تحقیقات مذکور دارد. این تحقیق به‌خودی‌خود یک بررسی جدید به شمار می‌رود، چرا که تحقیقات کمتری با استفاده از سری‌های زمانی و مدل‌های اقتصادسنجی در افغانستان انجام شده است. لذا این تحقیق می‌تواند به غنای ادبیات پژوهشی در این زمینه کمک کند و همچنین به سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران در اتخاذ تصمیمات خود کمک نماید. با این حال، چالش اندک بودن مشاهدات همچنان وجود دارد و اگرچه در طول زمان این چالش به تدریج در حال کاهش است، هنوز هم بر کیفیت تحقیقات تأثیرگذار است.

نتیجه‌گیری

این تحقیق به بررسی اثر مخارج دولت، مخارج خانوارها و پس‌اندازها بر رشد اقتصادی افغانستان با استفاده از مدل خودرگرسیون با وقفه‌های توزیعی (ARDL) پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهند که مخارج دولت اثر مثبت و معنی‌داری بر رشد اقتصادی افغانستان دارد و همچنین روابط بلندمدت بین رشد اقتصادی و مخارج دولت وجود دارد. سرمایه‌گذاری‌های دولت می‌توانند به‌عنوان محرک رشد اقتصادی عمل کرده و زمینه را برای جذب سرمایه‌گذاری‌های بیشتر فراهم کنند.

علاوه بر این، مخارج خانوارها و پس‌اندازها نیز اثر مثبت و معنی‌داری بر رشد اقتصادی دارند. طبق یافته‌ها، بیشترین اثر بر رشد اقتصادی مربوط به پس‌اندازها است؛ به‌این معنی که هرچه پس‌اندازها افزایش یابد، رشد اقتصادی نیز بیشتر خواهد شد.

با توجه به یافته‌های این تحقیق، می‌توان پیشنهاد کرد که دولت در زمینه افزایش پس‌اندازهای جامعه برنامه‌ریزی کند، مخارج دولت را افزایش دهد، و توجه بیشتری به ایجاد زیرساخت‌ها داشته باشد. همچنین، محققان باید تحقیقات بیشتری در این زمینه انجام دهند و به تفکیک مخارج دولت به بخش‌های مختلف پردازند تا مشخص کنند کدام نوع مخارج دولت بر رشد اقتصادی تأثیرگذار است. این کار می‌تواند منجر به سرمایه‌گذاری دقیق‌تر و مؤثرتر از سوی دولت گردد.

فهرست منابع

- امیری، د. ع. (1402). نقش سکتور زراعت در توسعه اقتصادی. مجموعه خلاصه مقالات کنفرانس ملی توسعه اقتصادی افغانستان. 1, p. 32. پوهنتون پکتیا.
- انصاری، م. م. (1402). بررسی نقش صادرات بر رشد اقتصادی افغانستان. مجموعه خلاصه مقالات کنفرانس ملی توسعه اقتصادی افغانستان. 1, p. 29. پوهنتون پکتیا.
- ایوبی، ح. ا. (1402). کمک‌های خارجی و اثرات آن بر رشد اقتصادی افغانستان. کنفرانس ملی توسعه اقتصادی افغانستان. 1, p. 30. پوهنتون پکتیا.
- پهلوانی، ت. ا. (1397). پس انداز، سرمایه گذاری و رشد اقتصادی در ایران: نتایج روش ARDL، رویکرد همجمعی با لحاظ شکست ساختاری. فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات اقتصادی کاربردی ایران. doi:10.22084/aes.2017.14380.2513, 201-225, 7((25)),
- رضا، س. د. (1382). متغیرهای جمعیتی، اندازه دولت و رشد اقتصادی در ایران. فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی. 9((10)), 61-83.
- صالح، ا. م. (2022). اثر اجزای مخارج دولت بر رشد اقتصادی ایران رویکرد رگرسیون غیرخطی انتقال هموار. (1398-1350) مدل‌سازی اقتصاد سنجی. 7((2)), 43-66.
- علیرضا، پ. (1383). مخارج دولت برای سرمایه انسانی و نقش آن در رشد اقتصادی ایران. پایگاه داده جهاد دانشگاهی.
- علیرضا، گ. ر. (1386). مخارج دولت و رشد اقتصادی در ایران.
- فاطمه، س. س. (1395). تأثیر کسری بودجه بر رشد اقتصادی ایران با استفاده از روش ARDL. کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و علوم انسانی. 4, 7((2)), 43-66.
- فرشته، ع. م. (1389). تحلیل پویای اثر مخارج دولت بر رشد اقتصادی در ایران. مجله تحقیقات اقتصادی. 91, 219-228.
- محمد، ر. م. (1397). سیاست‌های مالی دولت و رفاه اجتماعی در ایران با تأکید بر شاخص آمار تیاسن (رهیافت آزمون ARDL کرانه‌ها). فصلنامه علمی پژوهشی، پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی. 8((32)), 151-168.
- محمد، س. ع. (1390). نااطمینانی در مخارج مصرفی دولت و رشد اقتصادی. پژوهشنامه‌ی علوم اقتصادی علمی-پژوهشی. 6((11)), 107-124.
- محمدی، س. (2009). بررسی اثر مخارج بهداشتی دولت بر رشد اقتصادی ایران. پژوهش‌های اقتصادی ایران. 13((39)), 73-93.

- مسکین‌پار، م. (1402). تاثیر شاخص های سلامت سرمایه انسانی بر رشد اقتصادی افغانستان و کشورهای جنوب آسیا در بازده زمانی (۲۰۰۰ الی ۱۰۱۹). مجموعه خلاصه مقالات کنفرانس ملی توسعه اقتصادی افغانستان. 1, p. 37. پوهنتون پکتیا.
- مصطفی، ش. ر. (1388). بررسی اثر گردشگری بر رشد اقتصادی ایران (در سالهای ۱۳۶۸-۱۳۷۸). فصلنامه علوم اقتصادی. 24-9, 2((6)),
- معصومه، س. م. (1389). تحلیل ارتباط مخارج دولت و رشد اقتصادی در چارچوب مدل رشد بارو. پژوهشنامه اقتصادی. 173-145, 10((3)),
- نظری، ا. ک. (1388). تاثیر اندازه دولت بر رشد اقتصادی در ایران. فصلنامه پژوهشهای اقتصادی سال نهم (شماره سوم)، ۱-۲۸.
- هادی، ک. ا. (1393). بررسی تاثیرات اندازه و کیفیت دولت بر رشد اقتصادی در ایران به روش همجمعی. فصلنامه اقتصاد کاربردی. 60-49, 4,
- Fasanya, T. E. (2013). Public Expenditure and Economic Growth in Nigeria: Evidence from Auto-Regressive Distributed Lag Specification. *Zagreb International Review of Economics & Business*, 16(1), 79-92.
- Gitana Dudzevičiūtė, A. Š. (2017). Government expenditure and economic growth in the European Union countries. *International Journal of Social Economics*, 1-11. doi:doi.org/10.1108/IJSE-12-2016-0365
- Lebina, K. T. (2016). Economic Growth and Government Spending Nexus: Empirical Evidence from Lesotho. *African Journal of Economic Review*, 2(1), 86-100.
- Odhiambo, N. M. (2015). Government Expenditure and Economic Growth in South Africa: an Empirical Investigation. *Atl Econ J*, 43, 393-406. doi:DOI 10.1007/s11293-015-9466-2
- Oyinlola, K. A. (2018). The effectiveness of government expenditure on economic growth in Botswana. *African Journal of Economic and Management Studies*, 10(3), 369-384. doi:DOI 10.1108/AJEMS-03-2018-0081
- sesric.org

